

MINISTRY OF HIGHER AND
SECONDARY SPECIALIZED EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

THE MINISTRY FOR DEVELOPMENT OF
INFORMATION TECHNOLOGIES
AND COMMUNICATIONS OF
THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS

RESEARCH INSTITUTE FOR THE DEVELOPMENT
OF DIGITAL TECHNOLOGIES AND
ARTIFICIAL INTELLIGENCE

UNIVERSITY COLLEGE
SEDAYA INTERNATIONAL

GACHON UNIVERSITY

«ANGEL KANCHEV»
UNIVERSITY OF RUSE

UNIVERSITY OF
ZURICH

«РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ИҚТИСОДИЁТ ВА ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ»

Халқаро илмий-амалий конференция

«ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ И СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ»

Международная научно-практическая конференция

«DIGITAL TECHNOLOGIES: TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY AND THE EDUCATION SYSTEM»

International scientific-practical conference

МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ

2022 йил 9-11 ноябрь

UDK: 338:6П2.15.7(575.1)

“Рақамли технологиялар: иқтисодиёт ва таълим тизимини ривожлантириш тенденциялари” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами (хорижий қатнашчилар иштирокида). – Т.: ТДИУ, 2022. – 309 б.

Халқаро илмий-амалий конференция мақолалар тўпламига магистрантлар, илмий тадқиқот ишларини олиб бораётган изланувчи ва тадқиқотчилар, мазкур соҳа мутахассислари ҳамда профессор-ўқитувчиларнинг илмий ишлари киритилган. Халқаро илмий-амалий конференция тўпламини рақамли иқтисодиётга мослашишнинг ёндашувлари, рақамли иқтисодиётнинг замонавий технологиялари, иқтисодиёт тармоқларини рақамлаштириш ҳамда таълим тизимини рақамли авлодга мослаштириш каби масалаларга бағишланган илмий мақола ва тезислар ташкил этган.

Таҳрир ҳайъати раиси:

К.А. Шарипов – т.ф.д., профессор

Таҳрир ҳайъати аъзолари:

М.П. Эшов – и.ф.д., профессор

Г.Қ. Абдурахманова – и.ф.д., профессор

С.С. Гулямов – и.ф.д., академик

Т.С. Кучкоров – и.ф.д., профессор

М.К. Абдуллаев – и.ф.ф.д. (PhD)

А.А. Абидов – т.ф.н., доцент

А.Б. Бобожонов – и.ф.ф.д. (PhD)

Б.Р. Вафоев – и.ф.н., доцент

Р.Х. Насимов – т.ф.н., доцент

Такризчилар:

А.Т. Кенжабаев – и.ф.д., профессор

А.Т. Шермухаммедов – и.ф.д., профессор

Мазкур тўпламга киритилган материалларнинг мазмуни, ундаги келтирилган маълумотлар ва меърий ҳужжатларнинг тўғрилигига ҳамда келтирилган мустақил фикр-мулоҳазалар учун муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар.

© Тошкент давлат иқтисодиёт университети, 2022

МУНДАРИЖА

Абдуллаев Мунис Курбонович, Абдуллаева Гулхаё Суяровна МОБИЛ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА Қўллаш МЕТОДЛАРИ.....	10
Abasxanova Xalima Yunusovna, Tojjeva Feruza Qobil qizi, Hoshimova Fotima Rahmatillayevna TA'LIM TIZIMINI RAQAMLI AVLODGA MOSLASHTIRISHDA ARALASH TA'LIM TIZIMI	14
Abdumajidov Abdurahmon Avazbek o'g'li, Axunova Shoxistaxon Nomanjanovna TA'LIM TIZIMINI RAQAMLI AVLODGA MOSLASHTIRISH YO'LLARI	17
Абдусаломова Нодира Баходировна КОРХОНА ХАРАЖАТЛАРИНИ БОШҚАРИШДА “ХАРАЖАТЛАРНИ БЮДЖЕТЛАШТИРИШ ТИЗИМИ” ДАСТУРИНИНГ ТУТГАН ўрни ВА АҲАМИЯТИ.....	20
Azimov Dilmurod Turdiboyevich, Karimov Botir Ulugbekovich, Mirzaakhmedov Dilmurod Miradilovich BLOCKCHAIN SOFTWARE AND ALGORITHMS THAT IMPLEMENT LOGISTICS TRACKING.....	27
Айматова Фарида Хуразовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ	30
Akbarova Muattar Raxmatullaevna SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDAGI AXAMIYATI	33
Акрамов Элдор Анварович ЗАМОНАВИЙ БАНК ХИЗМАТЛАРИНИ МОБИЛ ИЛОВЛАРГА ТАДБИҚ ҚИЛИШ ВА УНДАН Фойдаланишнинг Афзалликлари ва Қулайликлари	37
Aripov Ulugbek Bakhodir Ugli, Khodzhamuratova Gulbakhor Yuldashevna E-COMMERCE AND ITS FUTURE DEVELOPMENT	42
И. Ахмедов РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ ХАЛҚАРО САВДОГА ТАЪСИРИ	46
Бекназарова Саида Сафибуллаевна, Абдуллаева Х.К. ЭЛЕКТРОННАЯ ТОРГОВАЯ ПЛОЩАДКА	54
Болтаев Жўрабек Юсуфжонович, Исмоилов Муслимжон Қамбарали ўғли СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ Йўналишлари	62
Бутабоев Мухаммаджон Туйчиевич, Исманов Иброхим Набиевич, Нишанова Икболлой БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ (BIG DATA) КАК ГЛАВНЫЙ РЕСУРС ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	66
М.Т. Бутабоев, Рахмоназаров Пахловон Йигиталиевич РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА “ЯШИЛ” ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	73
Giyasova Zuxra Raxmatullayevna RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA FIZIKADAN GRAFIKLI USULDA MASALALAR YECHISH	77
Dadabayeva Ra'no Akramovna, J. Eshnazarov THE PROCESS OF TECHNOLOGICAL TRANSFORMATION IN MARKETING ACTIVITIES	81
Жамалова Гулнора Гуломовна ВНЕДРЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ	85
Jumanova Zilola Tuychiyevna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TURIZM SOHASIDAGI STATISTIK TAHLILLAR	88
Kubayeva M.Y. LOGISTIK FUNKSIYANING KORXONANING TURLI FAOLIYATLARI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	91

Alisher Kobilov Urinovich, Abdulakhatov Muzaffar Mashrabjon ogli, Sherzod Rajabov Bakhtiyorovich, Manzura Xoliqova Qoyirovna, Otaboyev Nodirbek Oybek ogli IN THE MODERN ERA DIGITAL ECONOMY IS THE BASIS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT	95
Qodirberganov Muso Islomboyevich BANK XIZMATLARINI AMALGA OSHIRISHDA BLOKCHEYN TEXNOLOGIYASIDAN SAMARALI FOYDALANISH	101
Қодиров Фаррух Эргаш уғли РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТДА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ХИЗМАТЛАРИ ХАРАЖАТЛАРИНИ КАМАЙТИРИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАЛАРИ	103
Qudbiyev Nodir Tohirovich, Nishonova Ikboloy Ibroximovna RAQAMLI IQTISODIYOTDA EKSPORT VA IMPORTNI SOLIQQA TORTISH XUSUSIYATLARI	106
Лидинфа Елена Петровна ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ДИСЦИПЛИН ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В СИСТЕМЕ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	110
Madiyarova Muxlisa Abdulla qizi TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI TATBIQ ETISH	122
Makhmudov Abbos Sherali ogli WHEN DEVELOPING WEB APPLICATIONS, WHICH PROGRAMMING LANGUAGE IS BETTER FOR THE BACK-END, PHP OR PYTHON?	125
Mirzaakhmedov Dilmurod Miradilovich, Azimov Dilmurod Turdiboyevich CYBER SECURITY IS AN IMPORTANT FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY	131
Mirtursunova Dinara Anvarovna CYBERSECURITY CHALLENGES IN FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE DIGITAL AGE	135
Мурадов Ботир Хаят РАЗВИТИЯ И ВАЖНЫЕ ФАКТОРЫ К МЕХАНИЗМОВ ИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЭНЕРГО РЕСУРСОВ НА ТАШКЕНТСКОМ ОБЛАСТИ ДОБЫЧЕ УГЛЯ В КАРЬЕРАХ АНГРЕНСКИЙ РАЗРЕЗЕ	138
Муратова Шохиста Ниматуллаевна ИҚТИСОДИЙ-ЭКОЛОГИК ХАВФСИЗЛИК ТАЪМИНОТИДА РАҚАМЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	141
Муротов Нодир Хўжамкулович ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНТЕРАКТИВ МАРКЕТИНГДАН ФОЙДАЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ	144
Najimadinov Ravshanbek Dushambaevich THE EFFECT OF DEMOGRAPHIC CHANGES ON THE RURAL LABOR MARKET OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	147
Naim Nodira Abduljalolovna BLOKCHEYN TEXNOLOGIYASI VA KRIPTOVALYUTA	151
Nurmatov Norbek Jo'rayevich QISHLOQ XO'JALIGI TARMOG'IDA RAQAMLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	154
Oqmullayev Ravshan Rahimjon o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INSON RESURLARINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	156
Olimov Maksudjon Komiljon ugli MAIN INDICATORS OF ASSESSING INDUSTRIAL PRODUCTION DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF DIGITIZATION OF ECONOMIC SECTORS	161
Otabayev Nodir Oybek o'g'li, Kobilov Alisher Urinovich, Rajabov Sherzod Baxtiyorovich RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQLAR VA BOSHQA MAJBURIY TO'LOVLARNI AMALGA OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	165

Примова Нигора ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНТЕРАКТИВ МАРКЕТИНГДАН ФОЙДАЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ	168
Ravshanova Maktuba Ubaydullo kizi CURRENT ISSUES OF USING REMOTE BANKING SERVICES IN THE BANKING SECTOR OF UZBEKISTAN	173
Rajabov Sherzod Baxtiyorovich, Kobilov Alisher Urinovich, Abdulahatov Muzaffar Mashrab o'g'li BULUTLI TEXNOLOGIYALARINING TA'LIM SOHASIDA QO'LLANILISHI	176
Rakhimova Sh. U. DISTANCE EDUCATION RELIES HEAVILY ON THE KNOWLEDGE, ORGANIZATION, AND MANAGEMENT SKILLS OF TEACHERS TO MAKE IT EFFECTIVE	179
Рахматуллаев Б.А. КАПИТАЛЛАР ТАРКИБИНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ	183
Rashidov Mels Karimovich, Toshimov Shahzod Burxon o'g'li RELEVANCE OF DIGITALIZATION OF ACTIVITIES OF FREE ECONOMIC AND SMALL INDUSTRIAL ZONES	185
Sabirova Dildor Arifovna KATTA MA'LUMOTLARNING KORXONA IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	190
Saipnazarov Shaylavbek Aktamovich, Usarov Jurabek Abdunazirovich GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT TRENDS	194
Сайдуллаев Шахзод Шерзодович ЎЗБЕКИСТОНДА ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР БОЗОРИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ	199
Samiyeva Maftuna Faxriddin qizi, Madyarova Muhlis Abdulla qizi RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI	202
Safarov Hikmatulla Fayzullayevich, Fayzullayev Fayoz Hikmatulla o'g'li IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA IQTISODIYOTDA TARKIBIY O'ZGARISHLAR; MUAMMOLAR, YECHIMLAR VA ISTIQBOLLI REJALAR.....	205
Сулаймонов Мухриддин Махмуджонович ЎЗБЕКИСТОНДА АХБОРОТ МАҲСУЛОТЛАРИ ВА ХИЗМАТЛАРИ БИЗНЕСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ.....	209
Тилавов Шерали Қудратиллоевич, Холияров Фарход Тошмурадович ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖОРИЙ ЭТИШ.....	217
Tojiyeva Feruza Qobiljon qizi, Abbasxanova Xalima Yunusovna YUQORI MALAKALI KADRLARNI TAYYORLASHDA MASOFAVIY TA'LIM.....	220
Тошимов Шахзоджон Бурхон ўғли, Рашидов Мэлс Каримович ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ	223
To'rayev Yunus Shavkatovich, Kutlimuratov Sardor Sharipbayevich, Qorjobova Mahzuna Faxriddin qizi BAKALAVRLIK ISHLARI UCHUN ASOSIY TALABLAR, O'QITISH TIZIMIDA ALTERNATIV DASTURLARDAN FOYDALANISH	228
To'rayeva Nafisa Odiljonovna SUN'IY INTELEKT TEXNOLOGIYALARI VA ULARNING QO'LLANILISHI	232
Tursunov Jaxongir Pulatovich RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA PENSIYA TA'MINOTI TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR.....	235
Тўхсанов Қудратилло Нозимович СОЛИҚ ТИЗИМИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ Қўллаш МЕХАНИЗМИ	238
Umarova Guzal Gayratovna FEATURES OF BUSINESS PROCESS MANAGEMENT IN COMPANIES IN THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY	240

Umirova Gulmira Shodiboy qizi RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BANK TIZIMINI YANADA ISLOH QILISH.....	243
O‘rinboyeva Mehribonu Doniyorjon qizi, Axunova Shoxistaxon Nomanjanovna AN‘ANAVIY BANKLARNING RAQAMLI BANKLARGA AYLANTIRILISH YO‘LLARI.....	245
Хайитматов У.Т., Фозилова Х.А. РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА МИЛЛИЙ ТЎЛОВ ТИЗИМЛАРИ.....	250
Хакимов Зиёдулла Ахмадович ТЎҚИМАЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИНИНГ РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ВА ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ...	254
Xidirova Barchinoy Ilxomovna O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONLARI.....	257
Хидирова Марғуба Рустамовна РАҚАМЛАШТИРИЛГАН САНОАТ ИШЛАБ ЧИҚАРИШИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ.....	261
Xodjamuratova Gulbaxor Yuldashevna RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR: IQTISODIYOT VA TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI.....	268
Kholikov Abdurauf Uktam ogli, Mirzaliev Sanjar Makhamatjon ogli AN OVERVIEW OF COMMON APPLICATIONS OF MACHINE LEARNING IN ECONOMICS AND FINANCE.....	271
Xoliyarov Farhod Toshmuradovich SUN'YI INTELLEKTNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI.....	273
Haydarova Marhamat Yunusovna, Abasxanova Xalima Yunusovna, Abdullayev Ulug'bek Mahmudovich RAQAMLI IQTISODIYOTNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI VA BUYUMLAR INTERNETI (IOT)	276
Чекулаева Кристина Александровна, Ачилов Максим Игоревич ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	279
Shakadirova Nigora Irgashevna INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O‘QITISHDA ONLAYN PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI.....	286
Шакаров Қўлмат Аширович, Қувондиқов Акбар Норбоевич, Абдужалилова Гуласал Одиловна МЕТОДЫ И ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ.....	289
Шамсиева Феруза Муратходжаевна МЕВА-САБЗАВОТ ЕТИШТИРИШ ВА ЭКСПОРТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАНИЛИШИ.....	292
Назаров А.У., Ширинов Ш.Р. БИЗНЕС-АНАЛИТИКА: ОСНОВНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ, РОЛЬ ПОГЛОЩАЮЩЕЙ СПОСОБНОСТИ.....	296
Shoaxmedova Nozima Xayrullayevna, Yusupova Dilbar Mirabidovna TA'LIM JARAYONIDA ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI SHAKILLANTIRISH.....	299
Yusupova Zamira Zaripovna THE BENEFITS AND HARMS OF DISTANCE EDUCATION.....	303
Сайдуллаев Шахзод Шерзодович МИЛЛИЙ КОМПАНИЯЛАР АКЦИЯЛАРИНИНГ ХОРИЖИЙ ФОНД БИРЖАЛАРИГА ЧИҚИШ МУАММОЛАРИ.....	307

СОЛИҚ ТИЗИМИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ МЕХАНИЗМИ

Тўхсанов Қудратилло Нозимович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети докторанти, PhD, доцент

Рақамли иқтисодиёт бу иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларда рақамли технологияларни қўллаш асосида амалга ошириш тизими ҳисобланади. Бу атама илк бор 1995 йилда америкалик дастурчи Николас Негропonte томонидан амалиётга киритилган. Янги технологиялар, платформалар ва бизнес моделларини яратиш, уларни кундалик ҳаётга жорий этиш орқали мавжуд иқтисодиётни янгича тизимга ўтказишда рақамли технологияларнинг ўрни бекиёсдир.

Шу боис Президентимизнинг 2021 йил 17 февралдаги “Сунъий интеллект технологияларини жадал жорий этиш учун шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори³³да ҳам “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегиясига мувофиқ, солиқ соҳасида ҳам юридик шахсларнинг солиқ тушумларини таҳлил қилиш, солиқ тўловларидаги тафовутларни аниқлашда сунъий интеллект технологияларини қўллашга алоҳида аҳамият қаратилган.

Ҳозирги кунда кўплаб мамлакатлар соғлиқни сақлаш, транспорт, муҳофаа ва миллий хавфсизлик каби кўплаб соҳаларда сунъий интеллект афзалликларидан фойдаланиб келмоқда. PricewaterhouseCoopers (PwC) консалтинг компанияси тадқиқотлари шуни кўрсатадики, глобал сунъий ақл 2030 йилга келиб жаҳон иқтисодиётига 15,7 миллиард триллион АҚШ долларимикдорида ҳисса қўшиши кутилмоқда. Бу жаҳон ялпи ички маҳсулотини 26 фоизга ўсишига олиб келади³⁴.

Хорижда сунъий интеллект технологиясини ўз солиқ тизимида қўллаётган мамлакатлар сони йилдан йилга ортиб бормоқда. Жумладан, Дания 2018 йилда солиқ тўлашдан бўйин товлаш натижасида қарийб 325 миллион АҚШ доллари зарар кўрган. Мамлакат ҳукумати сунъий ақл воситаларини ўз солиқ тизимига татбиқ этиши натижасида солиқларни тўлашдан бўйин товлашнинг ҳар 100 ҳолатидан 85 тасини муваффақиятли аниқлади. Шунингдек Ҳиндистон ҳукумати солиқларни тўлашдан бўйин товлаш билан курашиш ва сохта фирмаларни аниқлаш учун сунъий ақл воситасидан фойдаланишга киришган етакчи мамлакатлар қаторида туради.

Солиқ маъмурчилигига сунъий ақлни жорий этилиши қўйидаги афзалликларга эга бўлиш имкониятини беради. Жумладан, айти кунда солиқ тўлашдан бўйин товлаш ҳолатларини аниқлаш, солиқ идоралари солиқ аудити жараёнида фирибгарликни аниқлашга ҳаракат қилишади. Ҳужжатлар тўпламидан аниқ маълумотларни топиш бу пичан ичидан игна қидириш каби заҳматни талаб қилади. Аслида алгоритмларидан фойдаланиб, катта миқдордаги маълумотларда ноодатий ёзувларни аниқлай оладиган, сунъий ақлни қўллаб-қувватлайдиган тизимларни яратиш мумкин.

Рақамли иқтисодиётни фақатгина товарлар ва хизматлар билан чеклай олмаймиз. Электрон ҳужжат алмашинуви, бухгалтерлик ва бошқарув тизимларининг электрон интеграциялашуви, CRM (мижозлар билан ўзаро муносабат тизими) мавжудлиги ҳам унинг белгиларидан биридир. Амалдаги Солиқ кодексида ҳам бундан буён бухгалтерлик ҳисоб-

³³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 17 февралдаги “Сунъий интеллект технологияларини жадал жорий этиш учун шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори

³⁴ Ж.Байкаланов. Рақамли технологиялар имкониятлари. Янги Ўзбекистон газетаси. 2021 йил 19 май.

китоблари электрон ҳисоб-фактуралар орқали қабул қилиниши белгилаб қўйилган. Шу йилнинг 1 апрелидан бошлаб барча турдаги ҳисоб-китоблар айнан электрон тарзда қабул қилинади. Жумладан, 2020 йил 1 январдан бошлаб товарларни (хизматларни) сотишда хўжалик юритувчи субъектлар ҳисобварақ-фактураларни электрон шаклда тақдим этиши ва қабул қилиши шарт.

Бундай тартиб онлайн касса аппаратларидан фойдаланишда ҳам қўлланилади. Бу турдаги касса аппаратлари савдо нуқтаси ва солиқ идораси ўртасидаги интеграциялашган тизим орқали транзакцияни қайд этиб боради. Натижада “ақлли” касса аппарати орқали қайд этиб борилган барча операцияларни онлайн кузатиш имкони яратилади.

Президентимиз бу йилги Олий Мажлисга Мурожаатномасида рақамли иқтисодиётнинг афзалликлари ҳақида сўз юритиб, жумладан шундай деди: “Рақамли технологиялар нафақат маҳсулотлар ва хизматлар сифатини оширади, ортиқча харажатларни камайтиради. Шу билан бирга мени жуда қаттиқ ташвишга соладиган ва безовта қиладиган энг оғир иллат – коррупция балосини йўқотишда ҳам улар самарали воситадир”. Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан рақамли иқтисодиётга фаол ўтиш келгуси 5 йилдаги энг устувор вазифалардан бири деб эълон қилинди.

Рақамли иқтисодиётга ўтиш орқали энг аввало хуфёна иқтисодиётга чек қўйилади. Транзакциялар рақамли шаклда амалга оширилганда уларни бошқариш осон бўлади. Харидор ва сотувчи ўртасидаги ҳар қандай тўловлар расмийлаштирилади. Шу йўл билан ғайриқонуний транзакцияга чек қўйилади. Нақд пул шаклидаги транзакцияларни чеклаган ҳамда фақатгина электрон тўловларни амалга оширган ҳолда хуфёна иқтисодиётга барҳам берилиши мумкин. Бундай тўловлар ўз навбатида, солиқ тушумларининг ортишига олиб келади. Чунки рақамли шаклда амалга оширилган ҳар бир транзакция қайд этиб борилади.

Мамлакатимизда солиқ тизимида электрон давлат хизматлари ва ахборот тизимлари орқали маълумотлар базасига тушаётган мурожаатлар сони йилдан-йилга кескин ошиб бораётганлиги сабабли маълумотларни тезкорлик билан таҳлил қилишни такомиллаштиришни кун тартибига қўймоқда. Давлат солиқ қўмитасининг мавжуд сервер қурилмаларининг хотира ҳажми бугунги кунда 90 фоиз банд. Маълумотларни қайта ишлаш маркази қурилмалари эскирганлиги ҳамда электрон ҳисобварақ-фактуралар ва онлайн назорат касса машиналари ҳамда ташқи манбалар орқали шаклланган катта ҳажмдаги маълумотларни қайта ишлаш ва тезкор таҳлил қилиш учун мавжуд серверлар қуввати етишмаслиги ҳолатлари юзага келиб турибди. Бу борада сунъий ақл ва катта ҳажимли маълумотлар технологияларини жорий этиш қўл келади.

Умуман олганда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш иқтисодий-ижтимоий, сиёсий жиҳатдан кучли, бозор иқтисодиёти қонунлари тўлиқ амал қиладиган демократик давлат қуришга ҳамда мамлакатда ишбилармонлик муҳитини яхшилаш, тадбиркорлик фаолиятига кенг қулайлик яратиш ва уни юритишни соддалаштириш, янги инновацион ғоялар реализациясига хизмат қилувчи асосий воситалардан бири эканлиги билан аҳамиятлидир.